

Eesti, Läti ja Leedu laulu- ja tantsupeo protsessi traditsioonid ning sümbolid

1. Projekti andmed

Eesti, Läti, Leedu (multinatsionaalne kandidatuur)

Osalejad. Laulu- ja tantsuharrastajate organiseeritult ja regulaarselt tegutsevad kultuurilised ühendused, kellele lisanduvad läbiviijad ja korraldajad, kes tagavad peotraditsiooni tsüklilise jätkuvuse kolmes Balti riigis.

Geograafiline haare. Kolm Balti riiki Läänemere idakaldal, põhjast lõunasse loetletuna Eesti, Läti ja Leedu. Antud kultuuriilmingu harrastajate kogukonnad paiknevad üle kogu kolme riigi territooriumi.

Toimumise sagedus. Baltimaades toimub organiseeritud laulu ja tantsu harrastusrühmade tegevus pideva protsessina, mis kulmineerub üleriigilise suurpidustusega tsükliliselt igal viiendal aastal Eestis ja Lätis ning igal neljandal aastal Leedus.

2. Kirjeldus

a. Kultuuriilmingu vorm

Käesolev multinatsionaalne projekt esitab Eesti, Läti ja Leedu laulu- ja tantsupeo protsessi kandidatuuri kui **kolme Baltimaad ühendava kultuurinähtuse**, millel on traditsioonilisi väärtusi ja sümbolset tähendust kandev roll rahvuslikus ülesehituses ja konsolideerumises, taotlusega kuulutada see unikaalne fenomen inimkonna suulise ja vaimse kultuuripärandi meistriteoseks. Vastav rahvusvahelisele üldsusele tehtud ettepanek on tingitud **vajadusest pakkuda jätkuvat kaitset ja toetust sellele kultuurinähtusele**, mis on ajaloolises perspektiivis andnud äärmiselt **olulise panuse rahvuslikku kujunemisse** kõigil kolmel maal, arenedes ühtlasi **kõige massilisemaks**

ja rahvast koondavaks sündmuseks, millega tähistada eesti, läti ning leedu kultuurilist identiteeti. Siin on tegemist paralleelse ühiskondlik-kultuurilise fenomeniga, mille protsessilises vormis kajastub ilmekalt Baltimaade sarnane kogemus ja loominguiline mitmekesisus.

Tänapäeval on **Baltimaade laulu- ja tantsupeo traditsioon** jätkuv ühiskondlik protsess ning mitmete esituskunstile keskendunud ürituste süsteem, hõlmates harrastajate erinevaid kihte ja hulki. Niisugustesse harrastajate kogukondadesse kuuluvad vabatahtlikud laulu ja tantsuga tegelejad, kes võtavad osa isetegevuslike kooride ja tantsurühmade tööst, kus **kollektiivselt omandatakse ja esitatakse ühtset ajaloolist ja kaasaegset repertuaari, eesmärgiga hoida ja edendada seda omalaadset kultuuriilmingut** vastaval maal. Selle jätkuva protsessi tagavad regulaarsed koorilaulu või tantsu harjutused sadades üksikrühmades (tugevdades rohujuure tasandit), erinevad esitussituatsioonid – kontserdid, intervalliga korduvad kohalikud, maakonna või regiooni ülevaatused ja festivalid, kooride kokkutulekud ja ulatuslikumad ühised harjutused (tugevdamiseks kogukonda erineval tasandil: paikkondlikul, rahvuslikul või multinatsioonalsel tasandil). Laulu- ja tantsu harrastajad jagunevad sooti ja vanuseti eri rühmadesse (hõlmates ka eakamat elanikkonda): sega-, nais- ja meeskoorid, laste- ja noortekoorid, või vastavad tantsu- ja instrumentaalmuusika rühmad. Repertuaar on igal maal erinev ning edendab vastavalt Eesti, Läti ja Leedu muusikalisi traditsioone, pakkudes ülevaadet muusikalisest väljendusest kõige iidsematest stiilidest kuni kõige kaasaegsemate töötluste ja individuaalloominguni, esindades antud kogukonna esteetilisi ja sümboolseid väärtusi teatud ajalises muutumises, kuid säilitades samas traditsioonilise laulu- ja tantsurepertuaari kui inspireeriva telje.

Baltimaade laulu- ja tantsupeo protsess on **püramiidi laadse struktuuriga ja sel on tsükliline iseloom**. Koorides, tantsu ja pillirühmades tegutsevate **harrastajate kogukonnad** moodustavad aluse püramiidile, mille tipuks on kõigil kolmel maal **kulmineeruva sündmusena paralleelsed pidustused**: Eestis *laulu- ja tantsupidu*, Lätis *Latviešu Dziesmu un Deju Svētki* ning Leedus *Lietuvos Dainu Šventė*. Need on ülemaaliselt harrastajaid ja publikut koondavad üldlaulu- ja tantsupeod, mis toimuvad mitme päeva jooksul iga nelja või viie aasta järel kolmes Baltimaa pealinnas – Tallinnas, Riias ja Vilniuses – spetsiaalselt selleks ehitatud, ajaloolise ja sümboolse tähendusega rajatistes. Nendel suurtel ühispidustustel esineb igal maal 20 kuni 30 000 lauljat ja umbes 10 000 tantsijat sadadesse tuhandetesse ulatuvale vaatajaskonnale,

mõjutades seega vastavalt kas Eestis, Lätis või Leedus umbes 20% elanikkonna kultuurilist ruumi. Ajalooliselt on niisugune ühist muusikalist väljendust demonstreeriv ja tsükliliselt toimuv suurejooneline pidustus mänginud märkimisväärset rolli rahvuslikus ülesehituses ja kultuurilise identiteedi kujundamises 19. sajandist alates. Antud nähtus sai uut tõuget ja tugevdas oma sümboolset mõjuvõimu 20. sajandil valitsenud kultuurilise ja poliitilise hegemoonia tingimustes, pakkudes kolmele väikesele Balti rahvale võimalust luua mehhanisme, millega toetada nende kultuuriliste traditsioonidega seotud kombestikku ja kunstilisi harrastusi. See kultuurilming kannab kõigis Baltimaades **sügavat sümboolset tähendust**, olles seal toiminud peamise ühiskonda integreeriva tegurina; see traditsioon annab olulise panuse humanistlikke väärtusi kandva ühtse maailmapildi loomisse ning moodustab samas kompleksse seose arhailise kultuuripärandi ja kaasaegse rahvuskultuuri kunstilise loomingu vahel.

b. Ajalugu, areng ning sotsiaalne, sümboolne ja kultuuriline funktsioon

Kõigil kolmel Baltimaal – nii Eestis, Lätis kui ka Leedus on organiseeritud koorides laulmine ja ühise traditsioonilise repertuaari esitamiseks koondatud tsükliliste pidustuste korraldamine arenenud **massiivseks ja inklusiivseks kultuuriliseks ja sotsiaalseks praktikaks**, mille kaudu **manifesteeritakse, esindatakse ja edendatakse** nende väikeste rahvaste **rahvuslikku identiteeti**. See **Balti kultuure iseloomustav paralleelne fenomen** on täitnud ajalooliselt samu funktsioone ja kandnud sarnaseid jooni, kusjuures vaieldamatult on tegemist individuaalsete sündmuste ja erineva repertuaariga.

Lühike ühiskondlik-poliitilise ajaloo ülevaade

Eesti, Läti ja Leedu on kolm eri kultuuri Läänemere idapoolset rannikualal. Sellele vaatamata esineb nende kultuuris ja ajaloos palju sarnaseid jooni, mis on põhjustatud geograafilisest lähedusest ja kujundatud eelkõige 20. sajandi jooksul suhteliselt identse ühiskondlik-poliitilise kogemuse poolt. Eestlased, lätlased ja leedulased räägivad kolme eri keelt, kuid nende poliitilise ja kultuurilise ajaloo leidub korraga nii erinevusi kui kokkulangevusi. Viimaste kujundajaks ja peamiseks põhjustajaks on olnud suurte Euroopa impeeriumide rõhuvad ühiskondlik-poliitilised hegemooniad, mille esindajaks 19. sajandiks kujunes tsaari Venemaa, saades lokaalsema kuju regionaalse baltisaksa domineerimise Eestis ja Lätis, ning Poolaga seonduvate ajalooliste sidemetega Leedus. Sajandi teise poole jooksul kerkis

märgatava tegurina esile nn rahvusliku ärkamise liikumine, kus ühiskondlik-poliitiline emantsipatsioon põimus tihedalt mitmelaadsete kultuuriliste seltside võimsa tõusulainega ning kollektiivse laulmise konsoideeriva tähenduse tekkimisega.

Vene impeeriumi langemisega Esimese maailmsõja järellainetuses võimendusid emantsipeerumistaotlused ning 1918.a. kuulutati Eesti, Läti ja Leedu poliitiline iseseisvus välja kolmes eri vabariigis. Paraku 1940.a. okupeeris Nõukogude Liit need iseseisvad Balti riigid ja järgneva 50 aasta jooksul viibiti totalitaarse Nõukogude režiimi tingimustes, koos kaasneva ajalooliste traditsioonide ja kultuurilise individuaalsuse tasalülitava allasurumisega.

20. sajandi lõpus aset leidnud Nõukogude Liidu kokkuvarisemisele aitas kaasa ka Eestis, Lätis ja Leedus aset leidnud uus rahvuslik ärkamine, mille kõige meeldejäävamaks ja vägivalda eiravaks rahumeelseks protesti vormiks osutusid nii Balti rahvaid sümboliliselt ühendav, Eesti, Läti ja Leedu territooriume läbinud katkematu inimeste ahel "Balti kett", kui ka suurejooneliselt massilised rahvakogunemised, mida iseloomustasid tuhandete osavõtjate spontaansed ühislaulmised. Kokkuvõtlikult nimetatakse seda Baltimaade rahvusliku ärkamise perioodi ajaloolise terminiga "laulev revolutsioon", mille läbi Eesti, Läti ja Leedu taastasid oma iseseisvuse. Tänapäeval on need väikesed, kuid dünaamiliselt arenevad riigid, mille kogu rahvaarv moodustab 7,2 miljonit (vastavalt 1,4 Eestis; 2,3 Lätis ja 3,5 Leedus). Käesoleval ajal iseloomustab Balti riike kultuuriline mitmekülgsus, milles oma koht rikkal kultuuripärandil kui ka avatus kaasaegsetele kunstilistele väljendusviisidele ja võimalustele. Balti regioonis toimub aktiivne muusikaline ja loominguline tegevus rohujuure tasandil – tegutseb sadu koore ja puhkpilliorkestreid ning rahvapilli- ja tantsurühmi. Balti riike ühendab suhteliselt sarnane muusikahariduse süsteem – edukalt on väljaarendatud rahvuslik kooliprogramm, mis tagab erialase hariduse andekatele heliloojatele, laulu-, muusika- ja tantsujuhtidele. Avalik kollektiivne laulmine kui rahvusliku identiteedi sümbolne vorm on üks omapärasemalt iseloomulikumaid ja ühendavamaid kultuuritraditsioone kõigil kolmel Baltimaal.

Traditsiooniliste laulu- ja tantsupidude areng toimus Eestis, Lätis ja Leedus ajalooliselt üheaegselt põlisrahvast kogukonna eneseteadvuse kasvuga, mis põhines kohalike hariduslike ja kultuuriliste seltside või vastavate aktivistide tegevusel. Kogukondlik laulmine, mille ürgsed alged on suulise pärandina säilitatud ja igapäevase elu lahutamatu osana esitatud iidsetes rahvatraditsioonides, mängis omakorda olulist rolli Baltimaade lokaalkultuurides traditsioonilise külakogukonna moodustamisel. Neid ürgseid traditsioone rikastati aja jooksul mitmehäälese koorilauluga, mis levis 18. sajandist alates ristiusu institutsioonide ja haridussüsteemi kaudu. Inspireerituna koorimuusika, lauluseltside ja laulupidude populaarsuse tõusust Lääne-Euroopas kirjeldatud protsess laienes, mille tulemusena leidis koorilaul tee nii maa kui linna piirkondadesse. Põlisrahva, vastavalt eesti, läti või leedu päritolu

haritlastest aktivistid panid aluse küllaltki massiivsele kultuuritegevuslikule liikumisele Baltimaades, kus **märgatava ühiskondlik-kultuurilise teadlikkuse edendamise tegurina toimis ka koorilaul**. Seda eelkõige Eestis ja Lätis, kuna Leedus oli rahvuslike taotluste kollektiivne väljendus tugevama negatiivse surve all. Järgides rahvusvahelist inspireerivat eeskujut, võeti ka Balti kogukondade poolt laiema kultuuripoliitilise ja muusikalise programmiga üle tava korraldada kogukondlikke koorilaulu pidustusi.

Tuginedes eri paikkondades tekkinud **aktiivsele koorilaulu harrastajaskonnale** kõigil kolmel maal, **korraldati esimene üldrahvalik koorilaulu pidustus vastavalt Eestis 1869 ja Lätis 1873.a.**, kusjuures kummalgi maal võttis üritusest osa kokku ligikaudu tuhat lauljat ja pillimeest (umbes 50 koori). Administratiivse tsaarivõimu hegemoonlike survemetodite tõttu lükkus **Leedus** üldrahvaliku koorilaulupidustuse võimalus kaugemasse tulevikku, nii et **esimene neist toimus alles 1924.a.** Niisugused mõjusaid hulki koondavad pidustused ja **lauluharrastajaid koondav ettevalmistav protsess edendas Eestis ja Lätis (ning lõpuks ka Leedus) korruga nii muusikalist väljendust kui ka julgustas kultuurilise identiteedi manifestatsioone**, visandades ürituse käigus taotletava eesmärgina rahvusliku arenemise, rahvusliku ühtsuse ja kultuurilise iseseisvuse piirjooni. See areng rajas aluse kultuurilise enesehinnangu kujundamiseks ja veendumuse tekkeks, et poliitilise iseseisvuse ja vabaduse ideid võib edendada ja saavutada läbi ühislaulmisega seotud ettevõtmiste. **Kogukondliku koorilaulu sümboolne väärtus** on olnud Eesti, Läti ja Leedu kultuuriruumis vaieldamatult suur.

Selle kultuurilise väljendusviisi praktiseerivate kogukondade kujunemist illustreerivad kõige ilmekamalt **lühikesed kokkuvõtted üldrahvalike suurpidustuste** kui tähelepanuväärselt massiliste ja sümboolsete sündmuste **ajaloost**. Nende korraldamise käigus **arenes välja selle ühiskondlikku tegevust, kogukondlikku koostööd ja kultuurilist harrastust kombineeriva fenomeni struktuur ja mehhanism:**

Eestis peeti 19. sajandil 6 ülemaalist **laulupidu**, nende käigus toimusid ka kooride ja puhkpilliorkestrite võistlusi. Esialgu esinesid üksnes meeskoorid, neljanda peo kavva liideti aga ka 1891 segakoorid ning 1896 lülitati peo käigus toimunud võistulaulmise programmi naiskoorid. Lätis korraldati samal perioodil neli **Dziesmu svētki**. 1910. aastaks oli osavõtjate arv kasvanud üldjoontes 10 000 laulja ja pillimeheni, kusjuures liitunud olid ka lastekoorid (Eestis). Leedus osales 1924.a. peol **Dainų šventė** 77 koori umbes 3000 laulja

ja puhkpillimängijaga. Need koorilaulu pidustused kujundasid välja kommunikatiivse rahvaliku raamistiku, mille kaudu **manifesteeriti etnilisust ja kultuurilist elujõulisust**, saadi julgust ja tuge oma rahvusliku identiteedi väljendamiseks ja rikkaliku kultuuripärandi demonstreerimiseks.

Peale poliitilise iseseisvuse saavutamist muutus massiliste laulupidude eesmärgiks **tugevdada rahvuslikku ühtsustunnet, isamaalisust ja edendada vastavalt eesti, läti või leedu muusikat**. Organisatsioonilise korraldustööga hakkasid tegelema Eesti Lauljate Liit ja Läti Laulupidude Liit. Ehitati spetsiaalsed lavad ja festivaliväljakud, kus vastavaid üritusi läbi viia. 1930ndatel lülitati ametlikku programmi ka naiskoorid. 1938.a. oli Eestis 11. peol esinejate koguarv üle 17 000 ja Lätis umbes 15 000. Leedus võttis kolmandast peost osa 6000 lauljat. Laulukoorides osalemine oli muutunud **massiliseks kultuuriliseks harrastuseks**. Kooride kogunemis- ja harjutuspaigaks olid üldjuhul rahvamajad või seltsimajad kui kogukonna keskused kas maal või linnas.

Peale annekteerimist Nõukogude Liidu poolt **suutsid kultuuriaktivistid Baltimaades laulupeo nähtuse säilitada**, suuresti tänu traditsiooni kindlale juurdumisele kollektiivse kultuurilise väljendusvahendina. Leedus taastati üldrahvalik *Dainų šventė* peo traditsioon 1946, Lätis toimus esimene sõjajärgne *Dziesmu svētki* 1948.a. ning Eestis korraldati taas üldlaulpidu 1947.a. Kuigi laulupeod olid sunnitud väliselt kohanema nõukogude režiimiga, suutsid need kultuuripeod ametliku poliitilise ja esteetilise kaanoniga mugandudes jätkata oma peamist eesmärki **säilitada ja edendada kultuurilist identiteeti ja rahvuslikku ühtsust**. Vaatamata pidustuste numeratsiooni keelustamisele, tähistati 1969. aastal eesti ja 1973. aastal läti laulupeo traditsiooni sajandat aastapäeva. Kõige rahvarohkemate pidude osavõtjate hulgaks on arvatud umbes 30 kuni 35 000 kõigil kolmel maal toimunud pidudel nii Eestis, Lätis kui Leedus. Rajati ka spetsiaalsed uued ja statsionaarsed vabaõhulavad – Riia ehitus valmis 1955, Tallinna ja Vilniuse laululavad ehitati 1960. Esinejad ja publik arendasid laulutraditsiooni toel aja jooksul välja teatud **sümboolse kandvusega tavad**, mille kaudu hoiti ja väljendati etnilisi väärtusi. Siia kuuluvad näiteks **rahvariiete kandmine, või sümboolse väärtuse ja etnilise märgilisusega laulude ühiselt laulmine**, seda sageli väljaspool ametlikku programmi. Laulupeotraditsiooni püsimine **toetas traditsioonilisi kultuurilisi väärtusi ning soodustas kollektiivset kultuurilist väljendust, kogukondliku kuuluvuse tunnet ja säilitamist Eestis, Lätis ja Leedus kultuurilist iseolemist rõhuva hegemoonia tingimustes**. Seega suutis laialdane rahvalik koorilaulu pidustus tagada rahvapäraste kultuuriliste traditsioonide edasikestmist, kanda edasi rahvuslikku identiteeti ning hoides kollektiivse muusikalise väljenduse kunstilist taset edendada rahva kunstilist ja loovat potentsiaali.

Peale organiseeritud rahvatantsurühmade loomist ja olles jätkuks ulatuslike tantsuharrastajate pidustuste esilekerkimisele 1930. aastatel hakati laulupidude eeskujul astuma samme ka samalaadsete rahvatantsupidude organiseerimiseks. Üldjoontes alates aastast 1947 Eestis, 1948 Lätis ja 1950 Leedus asuti korraldama tsüklilise iseloomuga **paralleelset sündmus tantsutraditsioonide edendamiseks**. Teisalt laiienes nii kollektiivide tegevus kui suurpidustused sellisel määral, et hakati **teadlikult taotlema põlvkondliku järjepidevuse säilimise** tagamist, mis ühtlasi annab tunnistust traditsiooni elujõulisusest ja selle kindlast positsioonist rahvuslikus

kultuurilise väljenduse sfääris. Iseseisvat regulaarset koolinoorte laulu- ja tantsupidu hakati Lätis korraldama 1960, Eestis 1962 ja Leedus 1964. aastal. Antud peod toimusid üldrahvaliku laulu- ja tantsupeoga vahelduvas tsükliis.

Kirjeldatud kultuurilise väljenduse protsesside efektiivne ja inspireeriv mõju tuleb selgelt esile ka eesti, läti ja leedu **väliskogukondade kultuurielus** – eelkõige nende jaoks, kes olid sunnitud kodumaalt lahkuma Nõukogude okupatsiooni tagakiusamise eest põgenedes säilitasid tähelepanuväärselt koorilaulu ja tantsurühmade tegevuse, et selle kaudu hoida elus etnilisi traditsioone ja säilitada oma uuel asukohamaal üldrahvalike laulu ja tantsupidude tava.

Tänasesse päeva toov alljärgnev **kvalitatiivne statistika annab tunnistust traditsiooni jätkuvast arengust**. Laulmine koorides ja tantsimine kohalikes tantsurühmades on säilitanud oma massilise kultuurilise väljendusviisi olemuse kuni viimase kümnendini. Harrastajate hulgast saab ilmeka pildi **üldpeo osavõtjate arvu** toel. Lisaks regulaarsetele, peamiselt kohalike või naaberkogukondi haaravate piirkondlike pidustuste toimus 1999.a. Eestis 23. *laulu- ja tantsupidu*, kus osales umbes 32 000 lauljat, tantsijat ja muusikut. 1998.a. peeti Lätis 22. korda pidu *Dziesmu un deju svētki*, kus oli osavõtjaid 28 864. 1999.a. korraldati Leedus 15. *Dainų šventė* umbes 30 000 osavõtjaga.

Aja jooksul on **üldpeod teatud määral muutunud nii väljenduslikult kui repertuaarilt ja omandanud kolme maa pidustusi eristavaid jooni**. Põhiliseks ühendavaks teguriks on hiigelkoor (nii ühendatud kui kooriliigiti eralduv) kui sündmuse dominant, kuid samas võib teisi žanre esindada valik traditsioonilisest kunstilisest väljendusest: rahvatantsu etendused, instrumentaalmuusika ja puhkpilliorkestrid, folkloorirühmad, rahvapärase kunsti ja käsitöö näitused. Need regulaarsed avalikud laulu ja tantsu pidustused annavad inimestele tugevalt sümboolse tõe valmistada ja kanda **rahvariideid** ning samas ka säilitada teatud **käsitöövõtteid**. See on mänginud ka olulist rolli regionaalse eripära säilitamisel. 130 aasta jooksul on rahvaliku laulmise pidustuste traditsioonist **kasvanud välja** mitmesuguseid selle kultuurinähtusega seotud **nähtusi**, mille hulka kuuluvad eraldi ettevõtmised, ühendused ja üritused mees-, nais- või segakooridele, poiste- või lastekooridele, rahvamuusika- või puhkpilliorkestritele. Laulueo traditsioonid on mõjutanud Balti riikides ka **multinatsiooniliste pidustuste** ellukutsumist, et hõlmata kõiki kolme Baltimaad, nagu see toimub üliõpilaste laulu- ja tantsupeol "Gaudeamus", mis loodi 1956.a. ja roteerib viie aastase tsükliga eri maades. 1995.a. toimus samalaadselt esimene rahvusvaheline Põhja- ja Baltimaade laulupidu, mis leiab aset

üle kahe aasta ning soodustab aktiivset kultuuride vahelist dialoogi ja koostööd Läänemere regiooni maade vahel.

Ühise muusikalise väljenduse traditsioonil on **unikaalsed võimalused ületada paikkondade, riigi ja kultuuride piiri ning pakkuda samas võimalust eri kogukondadele end kuuldavaks teha kultuurilise väljenduse kaudu**. Tänapäeval on see oma identiteeti ja kultuurilist pärandit demonstreeriv ja kinnistav väljendusvahend **võetud Baltimaades omaks ka vähemauskultuuride poolt**. Muusika keele ja laulu kaudu kogetakse ning väljendatakse oma pärimuslikku kultuuri, luues samas pinnast eri kogukondade ja rahvaste üksteisemõistmiseks üleva ja piire ületava kultuurinähtuse raames. Ekspressiivse kultuurilise identiteedi unikaalse manifesteerimise mehhanismi kaudu edendab laulupeo fenomen samaaegselt ka vastuoluliselt kultuurilise mitmekesisuse säilitamist.

Kirjeldatud Eesti, Läti ja Leedu kultuuritraditsioone ilmestava väljendusviisi **sotsiaalsed, sümboolsed ja kultuurilised funktsioonid** võib kokku võtta alljärgnevalt:

See traditsioon

- koondab kogukonda lokaalsel, regionaalsel ja üldrahvalikul tasandil;
- loob kogukonnale ja selle üksikliikmetele kollektiivse kultuurilise väljenduse kaudu vastastikuse aktiivse suhtlemise raamistikku;
- moodustab olulise elanikkonna ühiskondliku osaluse vormi, mis kajastub ilmekalt mastaapses osavõtjate arvus, harrastajarühmade suhtlusvõrgustike loomises, kohaliku omavalitsuse panuses organiseerida vastavaid avalikke pidustusi;
- esindab erinevate sotsiaalsete, vanuseliste ja etniliste rühmade kaasahaaramist ja osalemist, mida on võimalik rakendada ühiskonna integratsiooniprotsessis,
- on jätkuvalt kõige massilisem kultuurilise identiteedi manifestatsioon, kujundades ja tugevdades rahvuslikku eneseteadvust ja funktsioneerides rahvusliku identiteedi sümbolina;
- edendab rahva hulgas teadlikkust kultuurilisest pärandist ja traditsiooniliste kultuuriväärtuste edasikestmisest, kusjuures eesmärgiks on kultuuritraditsioone säilitada ja nüüdisühiskonnas populariseerida;
- tagab kultuurilise mitmekesisuse arengu, mis ilmneb nii etnilise representatsiooni mitmekesisuse kaudu kui ka repertuaari rikkusena;

- peegeldab ja edendab Baltimaade kultuuride kommunikatiivset süsteemi, luues võimalusi komplekssete etenduste korraldamiseks;
- edendab ühiskondlikku kasvatustööd, eriti noorema põlvkonna hulgas, ning annab vabatahtliku seltsitegevuse kaudu olulise panuse kodanikuühiskonna arengusse; repertuaari sõnum väljendab kogukonda siduvat ajaloolist kogemust ning selle mitmesuguseid interpretatsioone;
- julgustab kultuuridevahelist dialoogi ja koostööd Läänemere regioonis.

c. Tehniline kirjeldus, ajalooline areng, stiil, žanr, mõjutanud koolkonnad

Baltimaade tava **harrastada laulu ja tantsu organiseeritud rühmades** on jätkuv paralleelne protsess, mis kulmineerub tsükliliselt suure ülemaalse pidustusega Eestis, Lätis ja Leedus. Kõigis kolme Balti riigis on sel traditsioonil ühine, ajalooliselt kujunenud struktuur, kuid praktiseerimise protsess toimub eraldi, olles seega ühtlasi nii sarnanev kui erinev kultuuriilming. Harrastavate kollektiivide tegevus ja repertuaar on üldjoontes defineeritud organiseeritud ühise pidustuse tsükliga, millesse kuuluvad tavapäraselt iga-aastased kogunemised rajooni või regiooni tasemel ning ülemaalsed suurokunemised kas 4- või 5-aastase tsükliga.

Seega võib **selle protsessi struktuuri** kõigil kolmel maal illustreerida püramiidi kujul:

4. suurim esinemisüritus riiklikul tasandil
3. esinemisüritused regionaalsel tasandil
2. esinemisüritused paikkondlikul tasandil
1. kohalikud laulukoorid ja tantsurühmad

Pidevate tegevuste sisuks on regulaarsed (tavaliselt iganädalased) **harjutused kohalikes väikestes laulukoorides ja tantsrühmades**, mida täiendavad mitmesugused esinemised ja ühisüritused paikkondlikul, regionaalsel või riiklikul tasandil. Koorid ja tantsurühmad harjutavad tavaliselt kohalikus kultuuri või haridusasutuses oma kodukülas või -linnas; suuremad ühised ettevõtmised toimuvad spetsiaalsetel lavadel ja väljakutel kas paikkondlikus keskusel, maakonna keskustes või suuremates linnades. Alates kõige väiksematest üksustest on **harrastajate kogukonnad olemuslikult tähtsad sotsiaalse tegevuse ja repertuaari**

edasikandumise protsessis, mis integreerib ja elavdab kohalikke kogukondi ning nende traditsioonilist kultuurilist väljendust. Suurpidustuse kultuuriliseks ja sotsiaalseks kõrgpunktiks on eriti tähendusliku ja sümbolse repertuaari ühise esitamise kogemus. Muusikalist väljendusviisi täiendavad omakorda harrastajate poolt pidulikel esinemistel kantavad pärimuslikud rahvarõivad, mis moodustavad selles kontekstis rituaalse riietuse. See moodustab omakorda põhjuse ja meetme hoida oma kogukondliku käsitöö traditsioonilisi oskusi ja võtteid.

Lisaks praktiseerivatele kogukondadele funktsioneerivad aktiivselt ka seda **tegevust korraldavad kogukonnad**, kes annavad olulise panuse selle kultuurilise väljenduse organisatsioonilises raamistikus. Laulukooride ja tantsurühmade tegevuse kunstilise külje eest kannavad hoolt koorijuhid ja tantsujuhid vastavates rühmades. Koori- ja tantsujuhtidele kehtib nõue omandada kas põhjalikum või lühiajalisem spetsiaalne koolitus omal kunstialal. Kuna kehtib vajadus osata üldlaulu- ja tantsupeo ühist repertuaari, osalevad nad vastava repertuaari omandamiseks korraldatavates õppetsüklites.

Selles protsessis esitatav **repertuaar on suuresti määratletud suurte ülemaaliste pidustuste traditsioonilise repertuaariga**, mis esitab nõuded osata mitmehäälselt laulda. Repertuaari tuumiku moodustavad kooriseaded (kuni 4-häälsed) iidsetest rahvalauludest, varasematest perioodidest pärit populaarsest peotraditsiooni hulka kuuluvast heliloomingust ning kaasaegsetest, spetsiaalselt selle peotraditsiooni raames loodud originaalsetest kompositsioonidest. Traditsiooniliselt esinevad koorid *a capella*, ilma instrumentaalsaateta; modernseimas muusikalises seades lood võivad olla isegi 8-häälsed. Tantsurühmade repertuaari tuumikuna on valdavad traditsioonilised tantsud, rühmaesituseks loodud stiliseeritud seadete ning üldpeoks loodud uskoreograafia, mis mõeldud esitamiseks ühendatud koondrühmade poolt.

Kohalikul, regionaalsel või rahvuslikul tasandil toimuvate pidude jaoks on moodustatud korralduslikud komiteed vastava tasandi kogukonna kultuuritöötajatest. Kui praktiseerivad ja organisatsioonilised kogukonnad funktsioneerivad suhteliselt samamoodi kõigil kolmel maal, esineb märgatavat erinevust repertuaaris (mille osaks on kanda kas Eesti, Läti või Leedu kultuuritraditsioone). Kesksete ja massiliste ülemaaliste pidustuste struktuuri iseloomustab nii ühtsus kui erinevus. Kokkuvõtlikult moodustavad suurpeo **struktuuri**:

- rituaalne ava- ja lõputseremoonia;

- pidulik esinejate rongkäik koos osalevate regioonide kultuurilise representatsiooniga, mis väljendab mitmekesisust traditsioonides ja rahvariietes;
- keskne, 4–5 tundi kestev kontsert, kus esitatakse ühist repertuaari:
 - suures massilises ühendkooris;
 - eraldi sega-, mees-, nais- või lastekooride alaliikides;
 - puhkpilli- või rahvamuusikaorkestrid või sümfooniaorkester;
- ühislaulmised koos publikuga;
- massilised tantsuetendused suurel väljakul;
- massiline, sadu tuhandeid koondav publik;
- kestus 3 kuni 5 päeva;
- Eestis: sümboolse peotule süütamine ja selle teekond läbi maakondade;
- Lätis: võistulaulmine eraldi üritusena; rahvaliku käsitöö ja tarbekunsti näitus;
- Leedus: võistulaulmine eraldi üritusena; folklooripäev, ansambelite õhtu; rahvakunsti näitus;
- erinevused tantsupeo ürituste kavas.

Esitav **repertuaar erineb** kõigil kolmel maal oma **sisult**, olles samal ajal **sarnane sümboolselt tähenduselt** ning päritolu parameetritelt kanda antud kultuuritraditsiooni, ja ka eesmärgilt kujundada ja elavdada konkreetset kultuurilist keskkonda. Neid pidustusi iseloomustab samuti ühine eriliselt **emotsionaalne atmosfäär**, mida loob ühendav kultuuriline väljendusviis, mis hõlmab kas paikkondlikku või laiemat rahvuslikku kogukonda.

d. Praktiseerijad

Praktiseerijateks on koorilaulu ja tantsu kui organiseeritud, regulaarse kultuurilise väljenduse harrastajad ning nendega seotud organisatsioonilised kogukonnad, kes tagavad tsüklilise peotraditsiooni jätkuvuse Eestis, Lätis ja Leedus.

Harrastajate kogukonnad on oma struktuurilt, vanuselise ja soolise esindatuse näitajatel otseselt seotud üldise suurpeo spetsiifikaga. Peaaegu igas suuremas asulas või linnas tegutseb oma koor või tantsurühm; tihedama asustusega paikkondades võib neid olla mitu. Harrastajate kogukonnad kujundavad ja organiseerivad oma tegevust kooskõlas nende suurpidustustega, mis pakuvad

vastavatele kollektiividele kõige tähendusrikkamaid ja sümboolsemaid esitussituatsioone. Seetõttu baseerub ka siinkohal toodud informatsioon Eestis, Lätis ja Leedus tegutsevate harrastajate kogukondade kohta **statistikal**, mis kajastab vastavaid üldlaulu- ja tantsupidusid ning sealset osavõtjate arvu ja jaotust alaliigiti.

Eesti:

1. Umbes 25 000 lauljat ja pillimeest

a) umbes 18 000 lauljat ühendkooris, nende hulgas sega- (6–7000), nais- (2500), mees- (1500), laste- (6000), poiste- ja mudilaskooris (1.-3. klass; 6000);

b) 1500 puhkpillimängijat

2. Umbes 10 000 tantsijat

Koos publikuga 250 000 inimest (19% rahvastikust)

3. Koolinoorte laulu- ja tantsupeol: 19 000 esinejat

Koos publikuga 160 000 inimest (12%)

Läti:

1. Umbes 32 000 lauljat ja pillimeest

a) umbes 18 400 lauljat ühendkooris, nende hulgas sega- (9500), nais- (2400), mees- (1500), kammer- ja laste- (4000), poistekooris (4000).

b) umbes 2 500 pillimeest

2. Umbes 18 000 tantsijat

Koos publikuga 400 000 inimest (17 %)

3. Koolinoorte laulu- ja tantsupeol: 50 000 esinejat

Koos publikuga 200 000 inimest

Leedu:

1. Umbes 15 000 lauljat (400 koori) ja pillimeest
 - a) 149 sega-, 99 nais-, 40 mees-, 91 laste- ja 70 noortekoori;
 - b) 84 puhkpilliorkestrit
2. Umbes 9 000 tantsijat (250 rühma)
3. Umbes 4000 osavõtjat folklooripäeval ja 3000 ansamblite õhtul; umbes 500 osavõtjat rahvakunsti näitusel

Koos publikuga 340 000 inimest (10,6 %)

Vastavalt **vajalikesse organisatoorsesse kogukondadesse** kuulub umbes 1500 koorijuhti ja tantsujuhti kokku kolmel Baltimaal, kelle hulka näiteks Eesti lõikes arvatakse 550 koorijuhti, 120 orkestrijuhiti ja 500 tantsujuhti.

Nimetatud kunstiliste harrastajate arv võib **rohujuure tasandil** olla isegi kuni **kaks korda suurem**, kuna kõigil kolmel maal toimub suurpidude organiseerimine selektsiooni protsessi abil, mille käigus kaalutakse õpitud ühise repertuaari omandamist ja esinemisväljaku mahutavust. Ühtlasi laiendavad omakorda publiku hulka rahvusliku raadio ja televisiooni ülekanded.

e. Jätksuutlikkus ja võimalikud riskid

Laulu- ja tantsupeo protsess on **toimiv ja unikaalne elav kultuuriline väljendus** Eestis, Lätis ja Leedus. Peamine eeltingimus laulu- ja tantsupeo traditsiooni alalhoidmiseks on **kohalike harrastusrühmade jätkuv tegevus**. Senini on eksisteerinud kindlad organisatoorsed üksused ja tugevad institutsionaalsed võrgustikud, mis on asutatud vajaliku kunstilise kvaliteedi ja tehniliste oskuste edasikandmise tagamiseks, et antud traditsiooni säilitada ja edasi arendada. Kümned tuhanded lauljad, pillimängijad ja rahvatantsijad moodustavad omaette mitmeid kohalikke grupeeringuid ja seltse, mis on omakorda ühendatud suuremateks vabatahtlikeks ühendusteks ja liitudeks, et esindada nende vajadusi ja huvisid. Üheskoos hõlmavad need harrastajad kogu valikuspektri ulatuses vanuserühmi, naisi ja mehi, sotsiaalseid klasse ja minoriteete. Teisalt aga toetub niisugune kollektiivne kultuuriline väljendusviis vaieldamatult koorijuhtide, orkestri- ja tantsujuhtide pedagoogilistele oskustele ja oma žanri kvaliteetsele tundmisele. Enamik nimetatutest

on saanud spetsiaalset professionaalset õpet, võimaldades seega säilitada ja efektiivselt edasikanda omandatud kunstilist kvaliteeti ja tehnilisi oskusi, mida selliseks kollektiivseks kultuuriliseks väljenduseks vajatakse.

Antud kultuuriilmingu jätkusuutlikkus baseerub järgmistel faktoritel:

- Välja on arendatud kohalik ja regionaalne infrastruktuur, mis seda nähtust edendab. Üldlaulu- ja tantsupeod haaravad tervet rahvast ning sellest võtavad osa kõik regioonid, esindades seega kohalikke kultuuriarenguid;
- Protsessi ulatuslikkus. Üldiste suurpidustuste mastaap ja esinduslik kvaliteet baseerub tuhandete vabatahtlike harrastajate ja organisaatorite tööel;
- Iga indiviidi isiklik motivatsioon. Läbi aegade on üks kõige võimsamaid ühise laulmise ja muusikalise väljenduse arendamise tegureid olnud soov osaleda vastavatel pidudel ja sellega seotud protsessis;
- Traditsiooni jätkusuutlikkust on mõjutanud välised ühiskondlikud ja poliitilised tegurid. Ajalooliselt on massilised laulmisega seotud üritused funktsioneerinud ka kui rahumeelse, mitte-vägivaldse protesti vorm ja kui võimalus end rahvusena manifesteerida;
- Kunstilises tähenduses toetub selle traditsiooni jätkusuutlikkus tema võimele ühendada endas traditsioonilise ja kaasaegse kultuuri vastastikust mõju;
- Vastavaks kunstiliseks väljenduseks vajalike oskuste arengu kindlustamiseks eksisteerib stabiilne muusikaline haridussüsteem;
- Pidustustega seotud ettevalmistava protsessi ja ürituste toimiv ja järjepidev süsteem eri tasandil.

Vaatamata toodud faktoritele tunnevad selle unikaalse kultuuritraditsiooni esindajad **ähvardavat ohtu seoses kaasaegsete tormiliste sotsiaalsete, poliitiliste ja majanduslike muutuste protsessiga** Eestis, Lätis ja Leedus, mida sealne rahvas on pidanud üle elama viimasel kümnendil. Kogu ühiskonda hõlmav ühiskondlik-poliitiline transformatsioon ja üleminek turumajandusele on mõjutanud rängimalt noori ja vanureid, kes on kõige tundlikumad sotsiaalsed grupid, aga moodustavad samal ajal ka käsitletava traditsiooni kandjate tuumrühma. Nii igapäevane elu kui ka vaimne ja kultuuriline ruum on muutunud haavatavaks tarbijamentaliteedi ning

kaubanduslike suhete leviku poolt, millel on tugev negatiivne mõju kohalike traditsioonide hoidmise seisukohalt pealetükkiva globaliseerumise tingimustes.

Märgatavad kadumise riskid:

- traditsioonilise kultuurilise väljendusviisi haavatavus dramaatiliste majanduslike ja sotsiaalsete muutuste tõttu, mis viib antud protsessi jätkumiseks olulise struktuuri hävimisele kõigil tasanditel;
- majanduslikud ja sotsiaalsed raskused, mis mõjutavad harrastajate kogukondi (vahendite puudumine tänu vaesusele ja tööpuudusele, negatiivne kontsentratsioon linnadesse), tabades kõige valusamalt rohujuure tasandit;
- kommertskultuuri ja globaliseerumise negatiivsete külgede invasioon koos spetsiaalsete negatiivsete efektide kaasnemisega kultuuriväljenduste edasiandumisele, kuna eriti haavatavaks rühmaks osutub noorsugu;
- Baltimaade rahvuskultuuride võimetus panna vastu välismõjudele, põhjustatuna ebavõrdsusest sotsiaalsete, majanduslike, kultuuri- ja inimressursside tasandil;
- muusika osatähtsuse langus üldises haridussüsteemis, mis on tingitud eelpool toodud aspektidest;
- kiire langus noorte harrastajate arvus nii linna- kui maapiirkondades, tulenedes eelpool toodud aspektide negatiivsest kombinatsioonist;
- seadusandlike aktide puudumine selle kultuuriilmingu kaitsmiseks, mis garanteeriks selle jätkuvuse ka tulevikus, vaatamata ühiskondlik-majanduslikele muudatustele ja ebajärjekindlusele.

Käsitatud unikaalne Eestis, Lätis ja Leedus eksisteeriv kultuurifenomen võib säilida ja areneda juhul, kui kõigi kolme maa ja nende elanike **pingutused ühendatakse** ning kui Baltimaade laulu ja tantsupeo protsess leiab ka märkimisväärset rahvusvahelist tunnustust.

Oluliseks sammuks selle unikaalse, Baltimaade rahvaid ühendava nähtuse hoidmise, elavdamise ja kestmise saavutamise suunas on olnud ka asutada käesoleva multinatsionaalse Balti riike ühendava komitee loomine, et leida kaitset ja tunnustust laulu- ja tantsupeo protsessile ning töötada välja mehhanismid niisuguse eesmärgi saavutamiseks. Selle tööga seotud

kultuuriorganisatsioonid Eestist, Lätist Leedust on õppinud palju toimunud rahvusvahelise koostöö ja käesoleva multinatsionaalse taotluse koostamise raames.

Kokkuvõttes on käesoleva kultuuriilmingu harrastajate ja organisatsioonide esindajad ning vastava ala uurijad jõudnud järeldusele, et antud ürituse edendamiseks võiks anda suure ja mõjusa panuse laiem, kõrgelt kvalifitseeritud rahvusvaheline tunnustus (nagu seda pakub UNESCO). Seetõttu peavad selle unikaalse kultuuritraditsiooni esindajad äärmiselt oluliseks esitada käesolev taotlus maailma pärandi nimekirja lülitamiseks, mis demonstreeriks Baltimaade laulu ja tantsupeo protsessile kui omanäolisele kultuurinähtusele **rahvusvahelise toetuse andmist ja selle ülemaailmset väärtustamist**. Siinkohal on oluline rõhutada, et nimetatud kultuuriline väljendus **ei ole kunagi olnud ega tohi ka kunagi muutuda kommertslikuks ettevõtmiseks**.

Teksti koostas Kristin Kuutma